

Örkény Antal – Székelyi Mária

A választójog gyakorlása a bevándorlók körében

A rendszerváltással átrendeződő politikai közegben és államigazgatási struktúrában Magyarországon is valódi beleszólásuk lehetett az embereknek az ország politikai-hatalmi felállításának alakításában. Megteremtődött a lehetősége, hogy a polisz aktív tagjaként a gyakorlatban is részt vegyenek a közösségi ügyek szervezésében, az erről való döntéshozatali folyamatokban. A határok közvetlen módon is megnyíltak a nyugat-európai hatások és tapasztalatok felé. Új érdekvédő szervezetek alakultak, elkezdődhetett a független civil szféra fejlődése, s a megváltoztatott rendszer építésében külföldi források is támogatták a magyar polgárok demokratikus törekvéseit. Az új jogi alapokon nyugvó demokratikus rendszerben az állampolgári részvételnek megnövekedett a súlya, igazi tétje lett.

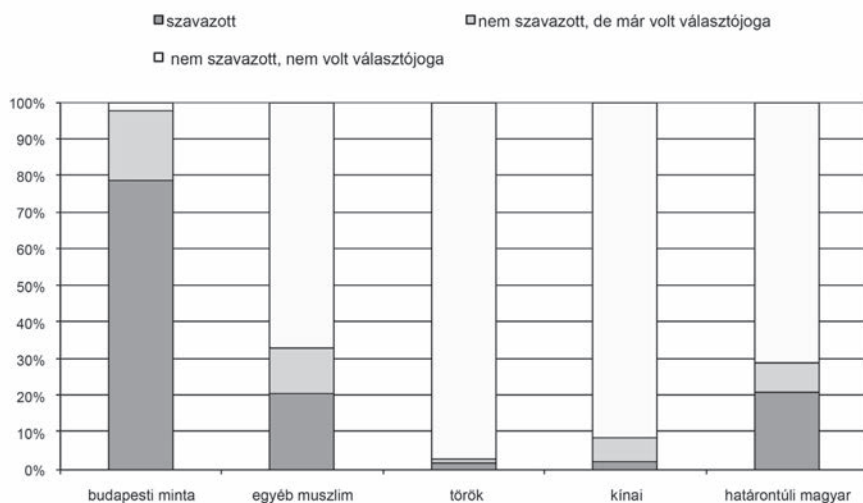
A bevándorlók, akik kezdetben idegenként mozognak a magyar környezetben, még az állampolgárság megszerzése után sem könnyen érzik át a választások fontosságát, ritkán kapcsolódnak be a politikai pártok tevékenységébe, és pártszimpátiájukban is bizonytalanok. Mindez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a megszerzett állampolgársággal járó szavazati jogukkal – legalábbis a szándékok szintjén – ne élneek szívesen.

Úgy tűnik, a politika és a közügyek iránti fogékonyság nem új keletű jelenség a migránsok körében. A *LOCALMULTIDEM* kutatás¹ adatai szerint a magyarországi bevándorlók többségének sem a 2006-os parlamenti, sem az önkormányzati választásokon nem volt választójoga, de még így is megállapítható, hogy a választójoggal rendelkező határon túli magyarok kétharmada részt vett a választásokon. Az arab bevándorlók esetében a szavazóképesek körülbelül fele járult az urnák elé. A kínai és különösen a török bevándorlók között alig találunk olyanokat, akik már megszerzték az állampolgárságot, és ezzel jogosultak lettek a parlamenti választásokon való

¹ A kutatáshoz tartozó survey adatfelvétel 2008-ban zajlott. A *LOCALMULTIDEM* kutatás célja az volt, hogy Európa különböző nagyvárosaiban hasonlítsa össze számos bevándorló csoport politikai, társadalmi és kulturális integrációját, illetve a befogadó társadalom attitűdjeit a bevándorlókkal kapcsolatban. A nemzetközi kutatást az EU 6. Kutatási Keretprogramja támogatta.

részvételre. Azonban azt a kijelentést még így is megkockáztathatjuk, hogy a szavazati joggal rendelkező kínai bevándorlóknak csak egy kis része élt jogával. A 2009-ben és a 2012-ben folytatott, *Bevándorlók Magyarországon és Immigrant Citizens Survey* kutatásokból² tudjuk, hogy a kínai bevándorlók számára a magyar állampolgárság megszerzése sokszor nem a Magyarországon való végleges letelepedés szándékát jelzi. A honosítottak számára gyakran a magyar állampolgársággal együtt járó útlevel és az Európában való szabad mozgás biztosítása az igazi hozadék.

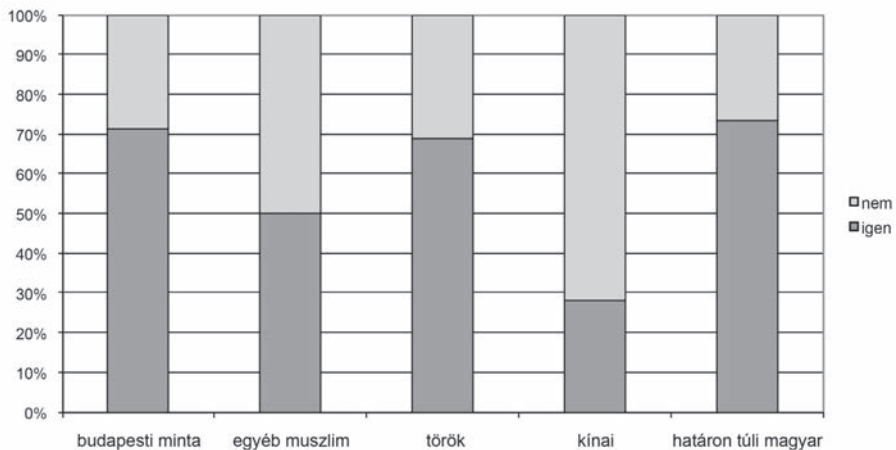
1. ábra: Választási részvétel a magyarországi bevándorlók körében 2008-ban, százalék

Azt is látnunk kell, hogy ha lenne szavazati joga a bevándorlóknak, igen sokan élnének is ezzel a joggal. Legaktívabbnak a határon túli magyarok tűnnek, ugyanolyan arányban vennének részt a parlamenti választásokon, mint a budapesti minta tagjai. Választási hajlandóság tekintetében a törökök sem maradnak el nagyon a határon túli magyaroktól. Az egyéb muszlim származású migránsoknak csak a fele venne részt az országgyűlési választásokon, a kínaiak 28 százaléka.

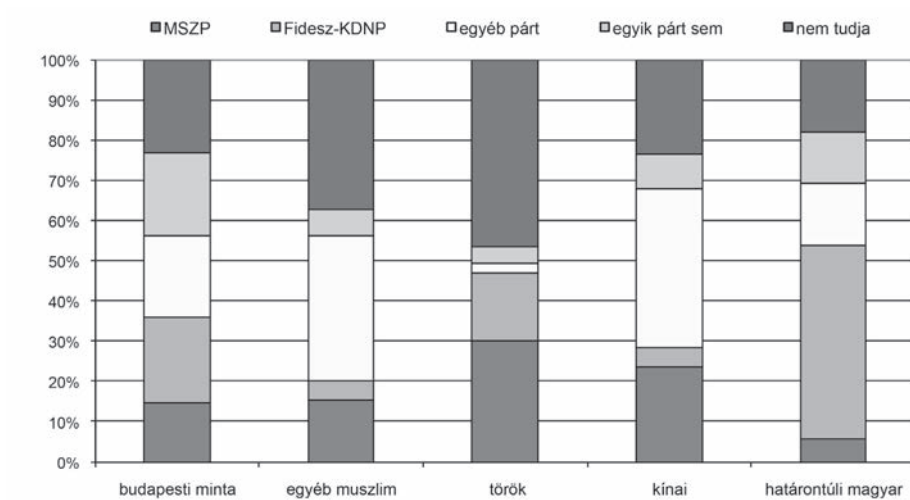
² A *Bevándorlók Magyarországon* kutatás az Európai Integrációs Alap támogatásával valósult meg. A kutatás célja, hogy fényt derítsen a Magyarországon élő migránsok (harmadik állam polgárai) számára és összetételére, szocio-demográfiai sajátosságaira és integrációjukat meghatározó faktorokra, valamint a gazdasági, politikai és kulturális életben játszott szerepükre. Az *Immigrant Citizens Survey* kutatás az EIF Community Actions és a King Baudouin Foundation támogatásával zajlott 15 európai nagyvárosban. A vizsgálat elsődleges célja az volt, hogy képet kapjon a harmadik országbeli bevándorlók integrációs szakpolitikákkal és intézményi gyakorlatokkal kapcsolatos véleményéről.

2. ábra: Résztvételi hajlandóság az országgyűlési választásokon a magyarországi bevándorlók körében 2008-ban, százalék

A kínaiak esetében sajátos módon kapcsolódik egymáshoz a közügyek iránti affinitás és a politikai participációs hajlandóság. Azok a kínaiak, akiket érdekel a politika, éppen úgy érdeklődnek a kínai politikai események, mint a magyarországi történések iránt. Ám a politikai érdeklődést firtató kérdésre adott „igen” válaszok mögött nincs valóságos közügyek iránti elkötelezettség. Ezzel magyarázható, hogy ez a fajta érdeklődés nem függ össze a politikai szavazási hajlandósággal. Hasonló jelenséget tapasztalhattunk 2008-ban a magyarországi török és más muszlim migránsok körében is, amennyiben a politikai érdeklődés egy részükből teljesen hiányzik. Akiben van ilyenfajta affinitás, az egyformán érdeklődik a magyarországi és az anyaországi közügyek iránt. A közügyek iránti érdeklődés mintegy előszobája a tényleges politikai részvételnek. A politika iránti érdeklődés növeli a – hipotetikus – választási hajlandóságot. Ami a pártpreferenciákat illeti, tájékozódási pontként érdemes megemlíteni, hogy 2008-ban a budapesti lakosok körében három a kettőhöz arányban vezetett a Fidesz-KDNP az MSZP-hez képest.

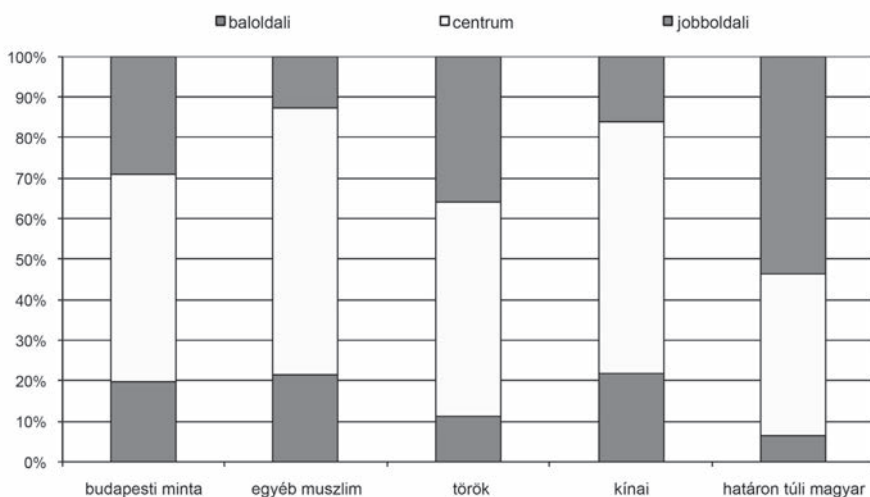
3. ábra: Pártpreferenciák a magyarországi bevándorlók körében 2008-ban, százalék

A határon túli magyarok sokkal inkább elköteleződtek a Fidesz mellett; az arány nyolc az egyhez. A kínai, török és más muszlim bevándorlóknál viszont fordított a helyzet, nekik az MSZP szimpatikusabb volt a Fidesznél. Különösen a kínaiak mutatnak erős baloldali szimpátiát, de még a törökök között is majdnem kétszer annyian szavaztak volna 2008-ban az MSZP-re, mint a Fideszre.

A budapestiek és a határon túliak számára volt a legkevésbé kielégítő a 2008-as pártstruktúra: a fővárosaik egyötöde, a határon túli magyarok egynolcada számára egyik 2008-ban jegyzett párt sem bizonyult szimpatikusnak. A pártok közül választani képtelenek aránya a törökök és az egyéb muszlimok között a legmagasabb (47 illetve 37 százalék), de a kínaiak, a törökök és a határon túli magyarok esetében – akárcsak a budapesti reprezentatív mintán – csak egyötöd körüli.

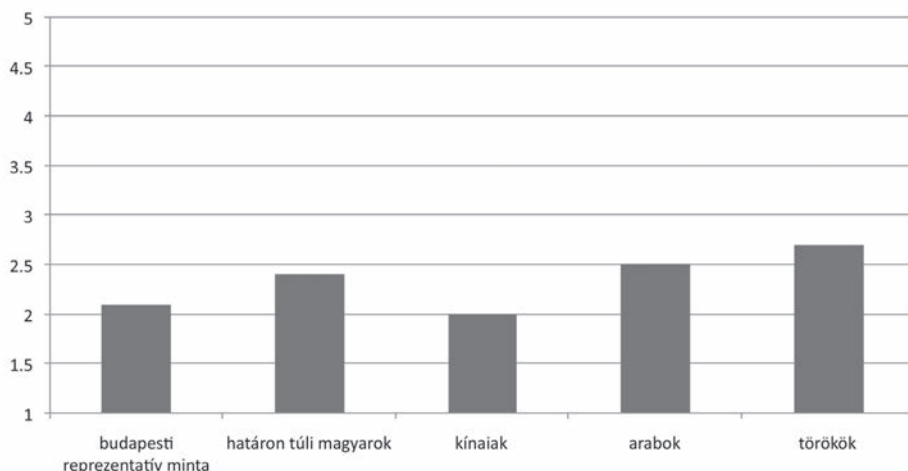
4. ábra: Politikai irányultság a magyarországi bevándorlók körében 2008-ban, százalék

A pártszimpátiákat jól tükrözik a politikai beállítódások is. A bal-jobb skálán elhelyezve az egyes csoportokat azt láthatjuk, hogy a baloldali érzelműek aránya a kínaiak, a muszlimok és a budapesti „őslakosok” között a legmagasabb, de még ezekben a csoportokban is csak 20 százalék körüli. A leginkább jobboldali érzelműnek a határon túli magyarok számítanak, több mint felük ide sorolja magát. Ugyancsak viszonylag magas (36 százalék) a jobboldali érzelmű a török bevándorlók között. A határon túli magyarok kivételével a centrumhoz tartozóként definiálja magát a csoportok többsége.

A szavazási hajlandóságot kevésbé táplálja az a hit, hogy a kisemberek befolyásolhatják a politikát, és hogy a választott képviselők, a győztes pártok a kisemberek érdekeinek képviselőire hivatottak.

5. ábra: Politikai legitimációs potenciál a migráns csoportokban és a budapesti reprezentatív mintában, 5 fokú skálán, átlagértékek

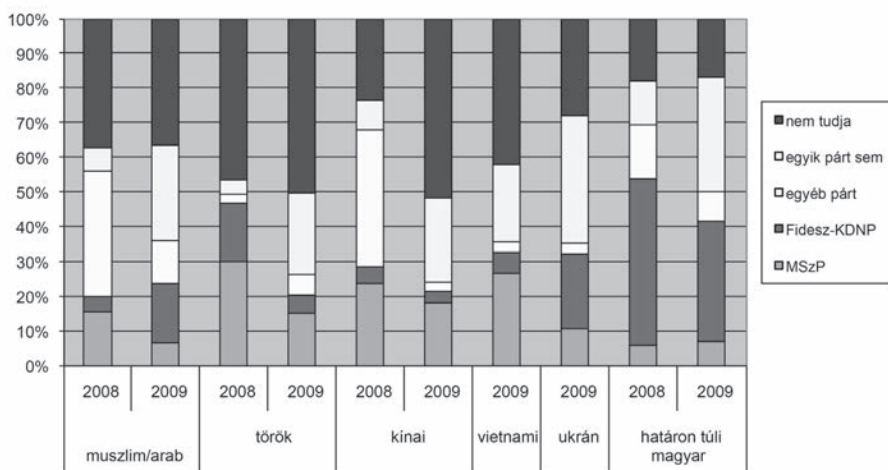

Másként fogalmazva: a politikai legitimáció³ meglehetősen gyenge a migráns csoportokban, sehol sem éri el az ötfokú skála középértékét. Nehezen eldönthető, hogy ez az alacsony mértékű politikai legitimáció mennyire köszönhető annak, hogy Magyarországon általában is meglehetősen alacsony a politika elfogadottsága (ezt jelzi, hogy a budapestiek alig kettes osztályzatot adtak az 5 fokú skálán a politikai legitimáció mértékére), illetve mennyire fakad az elvándorlás mozzanatában rejtőző negációból vagy a bevándorlás lelki és értékválasztásbeli konfliktusaiból.

Amikor a *Bevándorlók Magyarországon* kutatás során, 2009-ben a magyarországi politikai pártok támogatottságára kérdeztünk rá, azt találtuk, hogy a migránsok több mint fele nem ismeri a magyarországi pártokat, vagy nincs véleménye arról, hogy melyik párt a legrokonszenvesebb. Az érdemi válaszok azt mutatják, hogy a kárpátaljai magyarok, az ukránok és az arabok számára inkább a Fidesz, a többi migráns csoport számára pedig inkább az MSZP rokonszenves.

³ A politikai legitimációs index három kérdésre adott válaszok pontszámainak átlagából jött létre. A három kérdés különféle állításokkal való egyetértést mért. Az állítások rendre: a politikai pártokat csak a szavazatunk érdekli, nem pedig a véleményünk; a hozzám hasonló emberek is befolyásolhatják a politika alakulását; a parlamenti képviselők nem törődnek a hozzám hasonlókkal. A három item együttesét főkomponens-elemzéssel teszteltük.

6. ábra: Pártpreferenciák a magyarországi bevándorlók körében 2008-ban és 2009-ben, százalék

A 6. ábra arra hívja fel a figyelmet, hogy 2008-ról 2009-re viszonylag jelentős változások történtek a migráns csoportok pártpreferenciáiban. Ezt a változást azonban nem elsősorban a politikai széljárás változása (a Fidesz-KDNP erősödése és az MSZP gyengülése) okozta, hanem az, hogy a kutatás a magyarországi migráns csoportok két eltérő reprezentációját jeleníti meg. 2008-ban már honosított migránsok is megjelentek a kutatásban, 2009-ben azonban csak az integráció kezdeti szakaszán lévő migránsok szerepeltek a mintában.

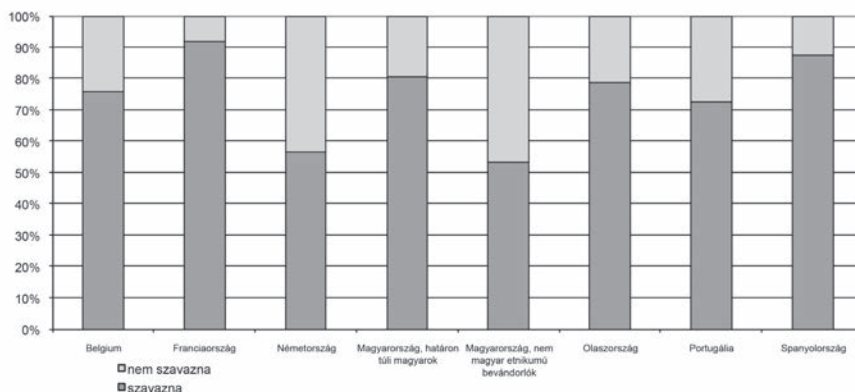
Ezzel együtt is látható, hogy 2009-ben az MSZP már népszerűtlenebb volt minden migráns csoportban, mint 2008-ban, de a Fidesz-KDNP erősödése sem mutatható ki egyértelműen. Ez azzal magyarázható, hogy 2009-ben a pártokat nem ismerők aránya – éppen a migráns minta sajátos szerkezete miatt – sokkal magasabb, mint egy évvel korábban volt. A vietnami és az ukrán minta esetében csak 2009-es adatok állnak rendelkezésünkre. A vietnamiak pártpreferenciája meglehetősen hasonlít a kínai bevándorlókéra, az ukránoké pedig a határon túli magyarokéra. A határon túli magyarokkal kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy 2009-re kifejezetten megnőtt azok aránya, akik egyetlen magyarországi párttal sem szimpatizálnak. Ez könnyen érthető, ha meggondoljuk, hogy 2009-ben csak a nem honosított határon túli magyarok szerepelnek a kutatásban, és az a fajta frusztráció, amelyet a magyar állampolgárság megszerzésének nehézségei okoztak bennük, az összes pártban való

csalódást eredményezhette. Feltételezhetjük, hogy 2012-ben, a kedvezményes honosításról szóló törvény elfogadása után a pártokkal szembeni általános ellenszenv a Fidesz-KDNP iránti szimpátiába fordult át.

2009-ben – értelemszerűen – nem szerepelt a kutatásban az a kérdés, hogy részt venne-e a válaszadó a parlamenti választásokon, hiszen a kutatás csak nem honosított, országos választójoggal nem rendelkező bevándorlókra vonatkozott. Szerepelt viszont a politikai irányultságra vonatkozó kérdés. A bal-jobb skálán való önbesorolásra általában a migráns csoportok egyharmada nem vállalkozott, de a kínaiaknál a válaszadástól elzárkózók aránya majdnem kétharmad volt. A migránsok általában a bal-jobb skálán középre helyezik önmagukat. Ám az kimutatható, hogy a kárpátaljai magyarok, a törökök és az arabok valamivel inkább jobbra, a vietnamiak és a kínaiak viszont kicsit balra helyezik el magukat, míg az ukránok éppen a skála közepén helyezkednek el.

Amint az *Immigrant Citizens Survey* kutatás 2012-es nemzetközi adatai bizonyítják, a politikai pártok tevékenységébe való bekapcsolódás egyetlen európai ország bevándorlóira sem jellemző. Mindössze a belgiumi migránsokról mondható el, hogy közel egytizedük tagja valamely politikai pártnak. A többi országban ez az arány csupán 1–3 százalék. A szakszervezeti tagok aránya sem sokkal magasabb. Itt is Belgiumban találkozunk viszonylag magas, közel egyötödös aránnyal, valamint az olaszországi bevándorlók tíz százalékáról mondható el, hogy szakszervezeti tag. A többi országban 4–6 százalék közötti arányt tapasztalunk. Ami igazán meglepő: még a migránsok által gyakorolt civil szervezeti tagság is csak kevéssé jellemző a bevándorlók körében. Az Olaszországban, Portugáliában és Belgiumban élő bevándorlók egytizede tagja ilyen szervezetnek, a többi országban ez az arány 4–6 százalék.

2012-ben a nemzetközi kutatásban egyetlen olyan, a politikai aktivitásra vonatkozó kérdés szerepelt, amelyre minden megkérdezett válaszolhatott. Ez arra vonatkozott, hogy függetlenül attól, hogy van-e választójoga a bevándorlónak, szavazna-e a következő országos parlamenti választáson.

7. ábra: Részvételi hajlandóság a parlamenti választásokon 2012-ben, hét országban, százalék

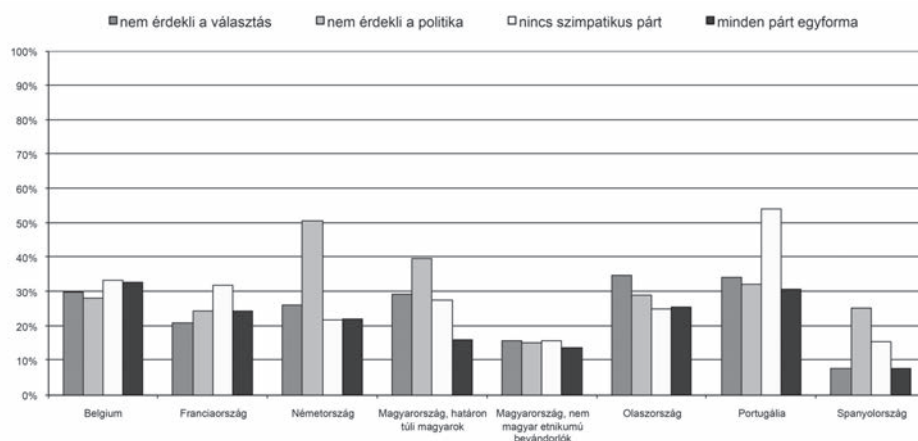
Rendkívül magas volt az igen válaszok aránya: Franciaországban még a 90 százalékot is meghaladta, de a legpasszívabb csoport, a németországi migránsok körében is magasabb volt 50 százaléknál. A magyarországi bevándorlók között a szavazási hajlandóság magasabb, mint amit Németországban tapasztaltunk, a magyarországi migránsok közel kétharmada élne szavazati jogával. Ez a magas arány azonban a határon túli magyaroknak köszönhető, akiknek több mint háromnegyede részt venne a parlamenti választásokon. A nem magyar etnikumhoz tartozó bevándorlókban viszont sokkal kisebb a hajlandóság, csak 50 százalékuk szavazna.

A szavazási hajlandóság és a honosításra vonatkozó szándék minden országban viszonylag erős összefüggést mutatott: a legaktívabbnak a már állampolgárságot szerzett migráns csoport bizonyult, és viszonylag kevesen élnének szavazati jogukkal azok közül, akik nem akarnak honosítani. A magyarországi migráns csoportok esetében is igaz, hogy az állampolgárság nagyon fontos lépcső a társadalomba való beilleszkedésben, ami abban is megnyilvánul, hogy a honosított migránsok származási országtól függetlenül nagy aktivitást mutatnak a parlamenti választásokkal kapcsolatban. Azok, akik nem kívánnak állampolgárságot szerezni, értelemszerűen passzívak a választásokon való részvétel tekintetében is. Kivételt csak a kínai bevándorlók jelentenek, akiket akkor sem érdekelnek a magyarországi választások, ha szeretnének állampolgárságot szerezni. A határon túlról jött magyarok viszont, akik mind magyar állampolgárok már, rendkívül magas választói hajlandóságot mutatnak, több mint 80 százalékuk szavazna. Ez az elszántság megalapozottnak tűnik, hiszen a kérdőív adatai szerint a határon túli magyarok 75 százaléka részt is vett a 2010-es magyarországi parlamenti választásokon.⁴

⁴ A többi migráns csoport választásokon való részvétele az alacsony elemszám miatt nem értékelhető.

A választásnak még az elvi lehetőségétől is elzárkózó bevándorlók többféle okkal is magyarázhatták passzivitásukat. Hivatkozhattak arra, hogy nem érdekli őket a szavazás és a politika, hogy egyik párt sem szimpatikus számukra annyira, hogy szavazzanak is rá, illetve, hogy a pártok annyira egyformák, hogy lehetetlen köztük választani.

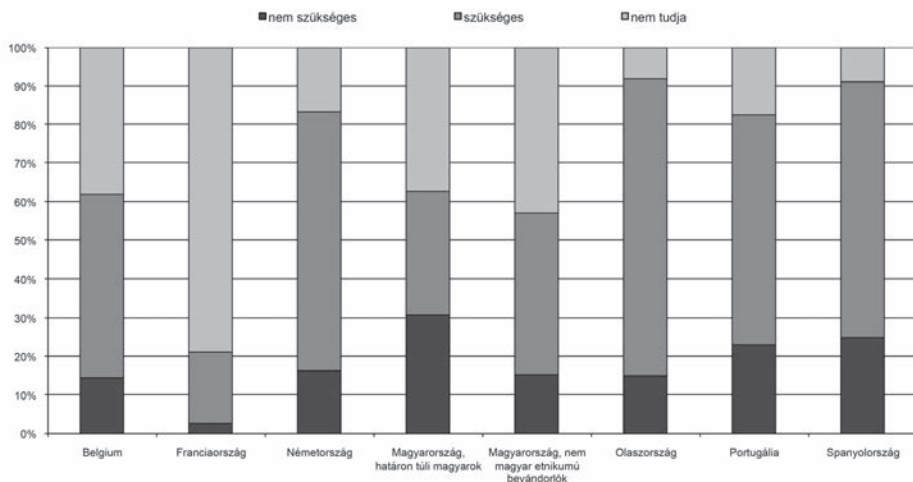
8. ábra: A nem választók indokai 2012-ben országoként, százalék

A Belgiumban, Olaszországban, illetve a Magyarországon élő nem magyar etnikumú bevándorlók minden olyan okot egyformán gyakran említettek, amelyek eltántorították őket a szavazóurnáktól. Vannak országok viszont, ahol egy-egy tényező jelenti a legfontosabb hivatkozási alapot a nem-szavazásra. Portugáliában a fő ok az, hogy nincs a bevándorlók számára szimpatikus párt, Németországban pedig a politika iránti érdektelenség a legfontosabb hivatkozási alap. Franciaországban relatíve nagy szerepe van annak a ténynek, hogy a bevándorlók számára egyik párt sem szimpatikus, Spanyolországban és a határon túli magyarok esetében pedig a politika iránti érdektelenség a vezető szerep, amikor a migránsok magyarázatot adnak arra, miért is nem élnének szavazati jogukkal.

A különböző országokban élő bevándorlók igen eltérő módon gondolkodnak arról, hogy szükség van-e olyan parlamenti képviselőkre, akik bevándorló háttérrel rendelkeznek. Az Olaszországban, Spanyolországban és Németországban élő bevándorlók úgy gondolják, hogy szükség van a migráns csoportok képviselőire a befogadó ország parlamentjében, és ezt a képviselőt leginkább egy migráns háttérű képviselő tudja ellátni.

9. ábra: A bevándorló háttérű parlamenti képviselőkkel kapcsolatos vélemény 2012-ben országonként, százalék

A Belgiumban, illetve a Magyarországon élő nem magyar etnikai háttérű bevándorlók mintegy fele tartaná szükségesnek a bevándorló háttérű képviselők jelenlétét az ország parlamentjében. A határon túli magyarok számára ez a kérdés kevésbé tűnik fontosnak, hiszen ők a parlamenti választásokon mutatott nagyfokú aktivitásukkal és határozott pártpreferenciájukkal megoldottnak tekintik az érdekképviseletüket.

Összegzésképp érdemes végiggondolni, hogy a politikai érdeklődés, az informáltság és a politikai részvétel hármassága mennyire írható le úgy, mint a motivációtól a cselekvésig vezető út, illetve, hogy a politikai legitimitációs hajlandóság mennyire segíti, vagy éppen akadályozza ennek az útnak a megtételét. Azt tapasztaltuk, hogy a migránsok körében a magyarországi viszonyokhoz képest figyelemreméltóan magas a közügyek iránti érdeklődés. Ez a tiszteletreméltó nyitottság Magyarország dolgai iránt azonban nem jár együtt az itteni dolgokról való informáltsággal, a közügyekben való részvétel pedig – akár a magyarországi választásokra, akár a civil szervezetekre gondolunk – rendkívül alacsony. A nagyfokú érdeklődés és a passzivitás ellentmondása azokban a baráti körökben oldódik fel, ahol a közügyekről való együttgondolkodás igencsak jellemző.

Úgy tűnik tehát, hogy a politikai érdeklődés és aktivitás a migránsok esetében egy mikrovilágban zajlik, amelynek nem csak az a funkciója, hogy a tisztánlátást elősegítse ezekben a kérdésekben, hanem az is, hogy a számukra oly fontos biztonságot, és a valahova való tartozás tudatát megteremtse. A nyilvános politikai részvétel ala-

csony volta azonban nem csak ezzel magyarázható. Fontos szerep jut a politikai bizalom hiányának, ami nem utolsó sorban abból táplálkozik, hogy a migránsok még fokozottabban érzik, hogy a politika nem az ő érdekeiket képviseli, hogy nincs beleszólásuk a politika alakulásába, és hogy a politikusok a saját, és nem a kisemberek érdekeivel törődnek.

A politikai bizalmatlanság pedig nem csak abból fakad, hogy amikor a bevándorlók egy idegen országban próbálnak beilleszkedni, természetes módon, óvatosan, fenntartásokkal próbálják kiismerni a befogadó ország viszonyait, hanem abból is, hogy folyamatos tapasztalataik nem a legkedvezőbbek a magyarok toleranciáját, a hivatalok segítőkészségét illetően.